

VÝVOJ SLOVENSKEHO VOJENSKÉHO MÚZEJNÍCTVA V ROKOCH 1939 – 1945

PETER T U R Z A

TURZA, P.: Development of Slovak Military Museum Tradition in 1939 – 1945. *Vojenská história*, 5, 3, 2001, pp 92 – 104, Bratislava.

The author chronologically drafts development of the Slovak Military Museum tradition during the World War II. He refers to problems accompanying the building of the Military Museum. First collections were placed in the temporary depository in the premises of MNO in Hurban quarters. Presentation activity started only in 1940. He deals with the issue of organising „The Exhibition of Military Material Captured in the War against the Soviet Union“. In paper the author drafts the Military Museum activity as a part of the Military Scientific Institution in 1943 as well as the division of collection fund further on. He refers to the fact that reorganisation change in September 1944 resulted in passing of the Military Museum to subordination to the Military Academy in Bratislava. At the beginning of 1945 the Garrison Headquarters Trenčín took over the collection fund. Military Museum Tradition. Slovakia. World War II. 1939 – 1945.

Vojenská múzejná práca, ktorá od konca roka 1927 zaujímala na Slovensku významné miesto v rámci československej armády, bola po 15. marci 1939 výrazne ochromená. Všetky zbierkové predmety a výstupy z výskumov, ktoré sa viazali bezprostredne k vojenstvu na Slovensku, boli po vyhlásení Památníka osvobození za majetok nemeckého Wehrmachtu v podstate pre vznikajúcu slovenskú armádu nedostupné. Tých niekoľko správcov „plukovních múzeí“ spolu s časťou osvetových dôstojníkov nebolo schopných zachytiť vývoj ani samo dianie v armáde. Preto sa čoraz častejšie zo stupňa vyšších veliteľstiev i samotného ministerstva národnej obrany ozývali hlasy, ktoré žiadali vytvoriť centrálnu armádnu múzejnú inštitúciu. Jej potrebu koncom októbra 1939 zdôraznil i minister národnej obrany generál Ferdinand Čatloš na zasadaní Branného výboru Slovenska počas diskusie k prednesenému Expozé o poľskom ťažení.¹ O niekoľko dní nato v rámci organizačných zmien MNO sa pri osobnom referáte MNO vytvorilo Vojenské múzeum.² Jeho úlohou bolo zbierať a zachovávať predmetné a písomné pamiatky súvisiace s obdobím prvej svetovej vojny, československej armády a vznikom slovenskej armády.

Zbierky vznikajúceho Vojenského múzea boli umiestnené v dočasnom depozitári, ktorý sa nachádzal v budove MNO číslo II. v Hurbanových kasárňach. Od roku 1940 na základe nariadenia MNO časť zbierkových predmetov, písomností a fotografií, ktoré bezprostredne súviseli so vznikom armády a jej bojovým nasadením vo vojne proti Poľsku, prezentovalo múzeum vo výstavnej sále a výkladných skriniach budovy MNO číslo I. na Mariánskej ulici v Bratislave.³

V lete 1940, na základe úspešných rokovaní medzi slovenským MNO a Památníkom odboje pri likvidovanom MNO v Prahe, sa začalo rátať s tým, že zbierky Vojenského múzea budú

¹VHA Praha, Fond MNO 1939, nezaradené; sign. 188031/org. 1939

²VHA Trnava, Fond MNO 1939, nezaradené; sign. 211 186/1 org. 1939. „Organizácia slovenského MNO (6. november 1939)“

³VHA Trnava, Fond VDO-1 1941 sign. 159/1941 „Plán posádkového veliteľstva Bratislava.“ kr. č. 85 VHA Trnava. Fond VPS 1940. Sign.90116/1940 „Nákup figurín pre vojenské múzeum“ kr. č. 6.

VHA Praha, Fond MNO 1939, nezaradené; sign. 24 978/1 org. 1939 „Obežník – dôverné bod č. 2 doplnenie – úprava strážna bezpečnostná služba v budove I. a II. MNO“.

rozšírené o pozostalosť po generálovi M. R. Štefánikovi. Proti tomu sa rozhodne postavil prednosta osobného referátu MNO mjr. Jozef Kristín. Ten poukázal na skutočný stav múzea, ktoré v danej chvíli nemalo k dispozícii ani vhodný depozitár, ani odborných múzejných pracovníkov.⁴ Preto bolo rozhodnuté, že až do pridelenia nových vhodných výstavných a depozitárnych priestorov sa pozostalosť dá do úschovy niektorému z renomovaných civilných múzeí. Voľba na základe rozboru padla na Slovenské národné múzeum v Turčianskom Svätom Martine. To 14. októbra 1940 prevzalo po prevoze, ktorý mal slávnostný ráz a uskutočnil sa s patričnými vojenskými poctami, do svojej opatery Štefánikovu pozostalosť. Jej základ tvorili fotografie, obrazy, ako i malá časť predmetov osobnej potreby.⁵

Je paradoxom, že negatívne skúsenosti spojené so Štefánikovou pozostalosťou ani ďalšie už spomenuté problémy nepriniesli radikálne zmeny v otázke Vojenského múzea, ba práve naopak. Koncom roka 1940 bol zrušený v budove MNO č. II. Hurbanove kasárne dočasný depozitár. Všetky tam uložené trojrozmerné predmety sa inštalovali do výstavnej siene budovy MNO č. I. Písomnosti a fotografie, okrem tých, ktoré tvorili časť výstavy, sa odovzdali archívnej a fotografickej skupine, ktorú riadila Vojenská propaganda.⁶ Tieto neodborné zásahy spôsobili, že situácia Vojenského múzea v prvých piatich mesiacoch roka 1941 bola vyložené kritická a niesla sa v znamení úplnej nečinnosti. Múzeu v tomto čase zostala len výstavná sieň a malý príručný sklad. Zbierky, ako sme už spomenuli, tvorili vystavené predmetné militárie a niečo málo spisového a fotografického materiálu. Personálne nebola obsadená ani tabuľka správcu múzea.⁷ Až 31. mája 1941 bol premiestnený k MNO a ustanovený za správcu Vojenského múzea rotník pechoty Ľudovít Vykysalý.⁸ Ten v priebehu júna 1941 prevzal zbierkové predmety a neúplnú zbierkovú dokumentáciu. Zároveň prostredníctvom osobného referátu MNO predložil ministrovi národnej obrany dva základné návrhy. Prvý sa týkal umiestnenia múzea do vhodných priestorov v posádke Bratislava. Ten bol už v auguste 1941 splnený a múzeum dostalo priestory v kasárňach M. M. Hodžu na Tehelnom poli.⁹ Druhý predstavoval návrh tvorby múzejných zbierok v súlade s úlohou múzea. V ucelenej podobe sa túto úlohu nikdy nepodarilo naplniť.

Múzeum na základe koncepcie, ktorú vytvorila Historická skupina pri Zázemnom veliteľstve koncom leta 1941, malo predovšetkým dokumentovať život a bojovú činnosť slovenskej armády vo vojne proti Poľsku, ale najmä proti ZSSR.¹⁰ Tento zámer sa hneď od začiatku darilo realizovať. Vďaka dodaným ukoristeným sovietskym ručným chladným a palným zbraňam, ako i spisovému a fotografickému materiálu, mohlo Vojenské múzeum v spolupráci s „kultúrnym a propagačným oddelením“ MNO upraviť časť výstavnej sály v budove MNO č. I. na Sieň sovietskych zbraní. Súčasť siene tvorili i dve výkladné skrine, v ktorých sa nachádzali predovšetkým fotografie, mapy, zbrane a rovnošaty.¹¹ Nečakaný záujem širokej verejnosti priniesol myšlienku realizácie veľkej výstavy. Približne v polovici júla bolo rozhodnuté, že výstava sa bude konať na jeseň 1941 v nových

⁴VYKYSALÝ, Ľ.: Slovenské vojenské múzeum, 1939 – 1945, nepublikovaný strojopis, s. 2.

⁵VHA Trnava MNO 1940 obyčajné 23/7/6-2 kr. č. 69. Slovenské vojsko, ročník I., č. 20 z 15. októbra 1940.

⁶Vojenská propaganda – vznikla z tlačového odboru MNO koncom roka 1939. Mala skupiny: všeobecnú, tlačovú, filmovú, fotografickú, propagačnú a archívnu.

⁷Od vzniku múzea, až do konca mája 1941 sa o múzeum staral určený rotník koncepcnej služby osobného referátu MNO.

⁸Dôverný osobný vestník MNO ročník II. Bratislava 15. júna 1941 č. 8.

⁹VYKYSALÝ, Ľ.: Slovenské vojenské múzeum, 1939 – 1945, nepublikovaný strojopis, s. 3.

¹⁰Pri Zázemnom vojenskom veliteľstve, ktoré bolo vytvorené po vstupe Slovenska do vojny proti ZSSR, bola na dokumentovanie bojovej činnosti i života armády vytvorená Historická skupina, ktorá začala svoju činnosť 24. júna 1941.

¹¹Ručné zbrane tvorili 2 ťažké a 2 ľahké guľomety, 1 granátomet, 20 automatických pušiek, 2 revolyvery – pištole, bodáky k puškám a jazdecké šable. V debni s rôznym materiálom sa nachádzali rovnošaty, odznaky, vyznamenania a rôzna optika.

VHA Trnava, fond MNO 1941 sig. 26053/ Dôv. Zbroj. 1941 „ukoristený materiál pre múzeum MNO odoslanie.“

VHA Trnava MNO 1941, obyčajné 23/7/1-48 krabica č. 68.

VHA Praha fond MNO 1941 nezarané Sig. 46221 II/6 1941 „Prevzatie ukoristených zbraní pre múzeum MNO – Sieň sovietskych zbraní“.

priestoroch Vojenského múzea.¹² Vypracovaním scenára bolo poverené „kultúrne a propagačné oddelenie MNO“. To zodpovedalo v súčinnosti s fotografickou skupinou úradu Vojenskej propagandy a Leteckou školou v Trenčianskych Biskupiciach za výber a zhotovenie fotografií. Vojenské múzeum malo zabezpečiť s výkonnými zložkami „Hlavného vojenského veliteľstva“ predovšetkým výber múzejných exponátov.¹³ Pre tento účel dostalo už 22. júla 1941 prostredníctvom Ústrednej vojenskej zbrojnice v Trenčíne okrem rôznych konzervačných olejov a tukov pre ručné zbrane i jeden 45 mm protitankový kanón, jeden 82 mm mínomet a jeden 50 mm granátomet.¹⁴ O niečo neskôr múzeum prevzalo ukoristený ženijný a chemický materiál.¹⁵ Do konca septembra 1941 sa takto pre potreby výstavy podarilo zhromaždiť dostatočné množstvo materiálu. Napríklad len v priestoroch Filiálky delostreleckého skladiska v Bratislave bolo uložených asi 400 ks rôznych druhov ručných zbraní, delostreleckej techniky a delaborovaného streliva. Okolo 100 ks ženijného materiálu, vrátane motorových člnov, pontónov a útočných lánok sa nachádzalo v Ženijnom sklade na Mlynských nívách. Ako vyplýva z rôznych hlásení jednotlivých správ MNO, letecký, tankový, proviantný, zdravotnícky, výstrojný a ďalší materiál bol uskladnený a uložený v kasárňach M. M. Hodžu a na cvičisku Kuchajda. Zhruba 1200 ks propagačného a knižného materiálu, ako aj 70 ks obrazov a plastík sa nachádzalo v sklade Vojenského ústredného zátíšia.¹⁶

V rovnakom čase začala skupina zložená z dvoch architektov, armádnych výtvarníkov a vybraných príslušníkov Pracovného sboru MNO samotnú inštaláciu Výstavy ukoristeného vojenského materiálu vo vojne proti SSSR. Oficiálne výstavu 29. októbra 1941 otvoril za prítomnosti prezidenta republiky Dr. Jozefa Tisa, predsedu vlády Dr. Vojtecha Tuku, hlavného veliteľa Hlinkovej gardy Alexandra Macha, členov štátnej rady a vojenských zahraničných misíí MNO gen. Ferdinand Čatloš. Výklad o priebehu bojovej činnosti Slovenskej armády podali pplk. gšt. Lavotha a pplk. gšt. Novotný.¹⁷

Výstava po doplnení ďalšími trofejnými predmetmi z poľného ťaženia proti Poľsku vytvorila expozičný základ Vojenského múzea. Ten sa počas roku 1942 i naďalej rozratal predovšetkým vďaka dodávkam koristného materiálu zo ZSSR. Len v prvej polovici tohto roka múzeum dostalo viac ako 200 ks vojenských predpisov, vedeckých a odborných kníh, niekoľko mínometov a ľahkých diel, ako i 60 ks rôznych ručných palných zbraní, pričom časť z nich tvorili zbrane finskeho pôvodu.¹⁸ Okrem čiastočnej zbierkovej činnosti, ktorú prevažne zabezpečovali jednotky rýchlej a zaisťovacej divízie, a výstavnej činnosti, sa napriek vynaloženému úsiliu správcu múzea nedarilo rozbehnúť ďalšie zložky múzejnej práce. Tento stav sa postupne darilo zlepšovať v roku 1943, keď sa múzeum spolu s oddielom armádnych výtvarníkov stalo súčasťou Vojenského vedeckého

¹²Práce súvisiace s rekonštrukciou výstavného priestoru a depozitára Vojenského múzea v budove tzv. „vozovej reznízy“, ako aj úpravu okolia vykonali mesiacoch august až september jednotky „Pracovného sboru MNO“.

Armáda v obrane v práci. Bratislava MNO, Stráž vlasti, 1944 s. 77.

¹³VYKYSALÝ, L.: Slovenské vojenské múzeum, 1939 – 1945, nepublikovaný strojopis, s. 4.

¹⁴VHA Trnava, Fond MNO 1941 – Tech. správa sign. 14863/ Dôv. tech. 1941. „Ukoristený materiál pre múzeum MNO – odoslanie“.

VHA Trnava, Fond MNO 1941 – Zbrojná správa sig. 62647. Dôv. III./2 oddel. 1941 „Ukoristený materiál pre múzeum MNO“.

¹⁵Ženijný (pioniersky) materiál pozostával z 2 ks veľkých gumových člnov, 2 ks malých gumových člnov, znehodnotených mín, rozbušiek, zápalnic a ďalšieho drobného ženijného materiálu.

VHA Trnava, Fond MNO 1941 – Pioniersky park sig. 74/Dôv. tech. 1941. „Ukoristený materiál hlásenie“.

Chemický materiál tvoril prístroj na zisťovanie prítomnosti bojových plynov a niekoľko desiatok plynových masiek a plášteniek.

VHA Trnava, Fond MNO 1941 – Delostrelectvo sig. 26-186/ Dôv. 1941 „Boľševický chemický prístroj – odoslanie“.

¹⁶VHA Praha, Fond MNO 1941 – Vojenské múzeum nezaradené č. 41/ 1941. „Koristný materiál výstava“.

VYKYSALÝ, L.: Slovenské vojenské múzeum, 1939 – 1945, nepublikovaný strojopis, s. 5 – 6.

¹⁷Slovenský vojak, č. 35 z 31. októbra 1941.

Gardista, ročník III., č. 254 z 6. novembra 1941.

¹⁸VHA Trnava, MNO 1942 obyčajné 23/4/21, kr. č. 249

VHA Trnava, MNO 1942 obyčajné 89/11/2, kr. č. 335

VHA Trnava, MNO 1942 Zbrojná správa. sig. 10821 III /21 oddel. 1942 „Zbrojný materiál pamiatkové účely“.

ústavu.¹⁹ V marci 1943 na žiadosť prednostu Vojenského vedeckého ústavu pplk. Janečku bolo Vojenské múzeum prijaté do Sväzu slovenských múzeí.²⁰ V nadväznosti na túto skutočnosť sa správca múzea zúčastnil Kurzu konzervácie muzeálnych pamiatok, ktorý organizovalo SNM v Turčianskom Sv. Martine.²¹ V polovici roka 1943 bolo rozhodnuté reinvstovať Sieň sovietskych zbraní v budove MNO č. I. a do uvoľneného priestoru sa mali inštalovať predmety, ktoré dokumentovali revolučné roky 1848 – 1849 a účasť Slovákov v prvej svetovej vojne. Tento zámer sa však vzhľadom na nedostatok materiálu nerealizoval v plnom rozsahu.

Začiatkom leta 1943 sa Vojenský vedecký ústav podieľal na rokovaniach s Vojenským múzeom v Prahe (Heeresmuseum Prag) o vrátení obrazov a zástav, ktoré sa spájali s históriou Slovenska. Už 22. septembra 1943 prevzal pplk. Janečka vo Vojenskom múzeu v Prahe 11 obrazov a 10 zástav, ktoré boli prevezené na Slovensko v decembri 1943. Dňa 1. februára 1944 boli protokolárne odovzdané Vojenskému múzeu.²² Začiatok marca 1944 priniesol v súvislosti so zmenou veliteľa Vojenského vedeckého ústavu (ďalej VVÚ) rozsiahlu revíziu zbierkového fondu múzea.²³ V jej rámci komisia, ktorú viedol zástupca VVÚ plk. del. v.v. Quido Dotzauer, konštatovala veľmi zlý stav zbierky „peších zbraní“, ako aj ostatného zbrojného materiálu.²⁴ Na základe toho správca múzea spracoval a do konca mesiaca predložil na schválenie Plán čistenia zbraní v depozitárnom skladišti. Ten sa v súčinnosti so Zbrojnicou I. v Bratislave realizoval v mesiacoch apríl až máj 1944.²⁵ Počas vykonávaných prác správca múzea vybral nadpočetné a tzv. nepotrebné zbrane a tie odsunuli do Ústrednej zbrojnice v Trenčíne, kde boli uložené pre potreby VVÚ. Rátalo sa s tým, že zbrane budú použité pri zriaďovaní odlúčených pracovísk múzea.²⁶ Čistenie, opravy a konzerváciu vystavených „Peších zbraní“ vykonali na žiadosť VVÚ č. 77 zo dňa 14. 6. 1944 zbrojáři a pracovná skupina Zbrojnice I. a Jazdeckého priezvedného oddielu 1 v Bratislave.²⁷ Koncom júna 1944 sa so stavom Vojenského múzea osobne oboznámil i veliteľ VVÚ gen. Š. Jurech. Na základe dokladu správcu Vojenského múzea a s tým spojeného predbežného zámyslu, bola spracovaná a na MNO I./5 oddelenie 21. 7. 1944 odoslaná správa Vojenské múzeum – doplnenie. Tento zásadný materiál v úvode riešil úlohu múzea. Tá mala „... zachytiť“ vývoj slovenskej histórie na poli válečníctva a v osobitnom oddelení uctiť pamiatku padlých vojakov...“ Ďalej materiál ukázal, že zbierky, v ktorých sa sústredili len pamiatky z odboja proti Rakúsko-uhorskej monarchii, Československej republiky, zbierky zbraní z poľského ťaženia a vojny proti ZSSR, boli nedostatočné, a preto sa zbierkový fond múzea mal rozšíriť o:

- vývoj rovnošaty samostatnej slovenskej armády,
- historickú zbierku zbraní,
- zbierku zbraní z ďalších bojísk slovenských jednotiek (taliansky front),
- pamiatky z nepriateľských náletov na územie Slovenska.²⁸

Na splnenie týchto zámerov súvisiacich s uvedeným rozšírením zbierkového fondu MNO predbežne prisľúbilo doplniť zbierku zbraní z talianskeho bojiska. Rovnako bolo nariadené šéfovi ci-

¹⁹Vojenský vedecký ústav vznikol v roku 1942. Od januára 1943 patril do podriadenosti prvého náčelníka štábu MNO. VHA Trnava, MNO 1943 sig. Č. 250 400 Dôv. org. 1943 „Organizácia MNO a vydanie pôsobnosti za brannej pohotovosti – nariadenie platné od 11. 1. 1943“.

²⁰VHA Praha, Fond MNO 1943 nezaradené sig. 121278-I/1 1943.

²¹Gardista, ročník V., č.71 z 26. marca 1943.

²²VHA Trnava, MNO 1943 obyčajné sig. 195896-I/1 1943. „Odovzdanie obrazov a zástav vojenskému vedeckému ústavu“.

²³Funkciu veliteľa VVÚ dňa 1. 3. 1944 prevzal od pplk. Janečku gen. Štefan Jurech, ktorý túto funkciu vykonával do augusta 1944.

²⁴VHA Praha, Fond MNO 1944-VVÚ, nezaradené č. 31/1944 „Múzejná zbierka-kontrola“.

²⁵VHA Praha, Fond MNO 1944-VVÚ – Vojenské múzeum, nezaradené č. 238/1944 „Zbrane Vojenského múzea – vyčistenie“.

²⁶VHA Trnava, MNO 1944 obyčajné 58/9/2-2.

²⁷VHA Trnava, MNO 1944 obyčajné 58.

²⁸VHA Trnava, MNO 1944 obyčajné 58/9/3.

vilnej protiletadlovej obrany (ďalej CPO), aby zaistil v súčinnosti so zbrojnou správou MNO rôzne druhy delaborovaných trhavých a zápalných bômb. Prostredníctvom veliteľstva vzdušných zbraní boli prerokované otázky súvisiace s pridelením nepriateľských lietadiel, ktoré na území Slovenska núdzovo pristáli alebo boli nad ním zostrelené.²⁹ Realizáciu tohto zámyslu narušilo nielen bombardovanie Bratislavy a augustové udalosti roku 1944, ale i reorganizačné zmeny v septembri 1944, ktoré o. i. spôsobili zrušenie Vojenského vedeckého ústavu.³⁰ Vojenské múzeum prešlo do podriadenosti Vojenskej akadémie v Bratislave. Od októbra do konca novembra 1944 na základe nariadenia veliteľa akadémie vykonala ním určená komisia inventarizáciu a prevzala zbierkový fond múzea. Súčasne sa jej vymenovaní členovia spolu so správcom múzea podieľali na posúdení a doplnení informačného materiálu o Vojenskom múzeu pre pripravovanú publikáciu o slovenskom múzejníctve, ktorej vydanie pripravoval Zväz slovenských múzeí.³¹

Abý však tento materiál nespôsobil v najvyšších armádnych kruhoch „uspokojenie“, správca múzea po osobnom rozhovore s veliteľom akadémie vypracoval informačnú správu pod názvom Vojenské múzeum – činnosť, ktorá bola 1. decembra 1944 odoslaná na Ministerstvo národnej obrany.³² Správa sa skladala z dvoch častí. V prvej sa hodnotí trojročná činnosť múzea. Kriticky sa hodnotia samotné atribúty múzejnej práce, ktoré mali slúžiť „... cieľom vedeckým, študijným a osvetovým a nie výhradne cieľom propagačným.“ V druhej časti správy bol spracovaný návrh plánu budovania Vojenského múzea. V rámci plánu sa predpokladalo vypracovať stanovvy múzea, zaistiť vhodnejšie priestory na expozičnú i výstavnú činnosť a rozdeliť zbierky po jednotlivých obdobiach. Súčasne bol spracovaný návrh novej expozície múzea, ktorý rešpektoval nielen samotné možnosti zbierkového fondu múzea, ale i možnosti zápožičiek z iných múzeí na Slovensku. Vzhľadom na to sa rátało, že expozícia bude rozdelená na tieto časti:

- a) obdobie rímskych provincií, sťahovania národov, Veľkomoravskej ríše a stredoveku,
- b) obdobie tureckých, kuruckých a napoleonských vojen,
- c) obdobie slovenských povstaní v rokoch 1848 – 1849,
- d) obdobie rakúsko-uhorskej armády a prvej svetovej vojny,
- e) obdobie československej armády 1918 – 1939,
- f) obdobie od vzniku Slovenskej armády.

Zvláštny prvok expozície mala predstavovať sieň s pamiatkami po gen. M. R. Štefánikovi. V nej mali byť okrem iného vystavené rovnošaty legionárov, vyznamenania, diagramy o účasti Slovákov v Čs. légiách, ako i zástavy a pamätné spisy.³³ Zámery predloženej správy sa vzhľadom na vojnové udalosti nerealizovali.

Začiatkom roka 1945 bolo rozhodnuté premiestniť zbierkový fond Vojenského múzea do Trenčína. Tu ho protokolárne prevzalo posádkové veliteľstvo Trenčín. Podľa dobových záznamov správcu múzea fond, ktorý predstavovali malorozmerné militárie uložené v 107 prepravných debnách a 21 veľkorozmerných predmetov, bol uložený vo vojenských skladoch na Sihoti, v Hlinkových a v Štefánikových kasárňach. Priamo v priestoroch posádkového veliteľstva bola uložená kolekcia radov a vyznamenaní, ukoristených obrazov, predpisov a kníh. Vo fonde sa nachádzalo približne 150 bodákov a šablí, 170 revolverov a pištolí, 300 pušiek a automatických zbraní, vrátane ľahkých a ťažkých guľometov, 10 puškových granátometov, 7 protitankových pušiek, 200 rôznych rovnošiat, 600 radov, vyznamenaní, medailí a odznakov bojujúcich armád, 19 bojových a iných zástav, ako aj množstvo pionierskeho, ženijného, chemického, zdravotníckeho, proviantného, muničného a propagačného materiálu.³⁴

²⁹VHA Trnava, MNO 1944, Vojenský vedecký ústav č. 117/1944 „Vojenské múzeum – doplnenie“.

³⁰VHA Praha, MNO-Slov. štát/ SVR 1939 – 1944 Dôverně domáce rozkazy č. 38 zo 4. 10. 1944.

³¹VHA Trnava, MNO 1944 obyčajné 58/9/5.

³²VHA Praha, Fond MNO 1944 nezaradené sig. 277/1944 „Vojenské múzeum – činnosť“.

³³VHA Praha, Fond MNO 1944 nezaradené sig. 277/1944 „Vojenské múzeum – činnosť“.

³⁴VYKYSALÝ, L.: Slovenské vojenské múzeum, 1939 – 1945, nepublikovaný strojopis, s. 10 – 11.

Vo februári 1945 na základe nariadenia posádkového veliteľa sa okrem kolekcie radov a významenání, obrazov, kníh a vojenských predpisov previezol zostatok zbierkového fondu v piatich kolobehoch do uvoľnených priestorov vojenského žrebcinca v Motešiciach. Tu sa do pripravených miestností tzv. poľovníckeho zámočku uložilo 80 zablombovaných prepravných debien s malorozmernými zbierkovými predmetmi a 19 bojových zástav. Do pravého krídla objektu hospodársky dvor bolo uložených 10 sovietskych trofejných delostreleckých zbraní, jeden štvormetrový optický dial'komer, jeden prístroj pre riadenie protiletadlovej strel'by PU-AZO-3, dva motorové člny, tri pontóny, jedna súprava útočnej lávky, trup lietadla I-16 a dva veľké gumenné člny.³⁵ Uvedený múzejný materiál prevzala strážna čata. Správca múzea s veliteľom čaty vykonali ešte začiatkom marca 1945 kontrolu uloženia múzejného fondu a jeho zabezpečenie proti rozkradnutiu. Odvtedy sa všetky stopy po tomto fonde až na drobné výnimky stratili.

POUŽITÁ LITERATÚRA A PRAMENE

a) Odborná literatúra

Armáda v obrane v práci. Bratislava, MNO – Stráž vlasti 1944
Vojenské dejiny Československa, díl III. Praha, Naše vojsko 1987
VERČKO, F.: Historické sbírky a okupace. Praha, VHÚ 1949

b) Nepublikované pramene

VYKYSALÝ, L.: Slovenské vojenské múzeum 1939 – 1945. Trenčín – nepublikovaný strojepis

c) Vojenský historický archív (VHA) Praha

Vestník

MNO – Dôverný osobný vestník, ročník II. Bratislava 1941

Fondy

MNO/ Slov. štát. – nezaradené, ročníky 1939 – 1944

MNO/ Slov. štát – zbierky vojenských rozkazov, ročníky 1939 – 1944

d) Vojenský historický archív (VHA) Trnava

Fondy

MNO – nezaradené, ročník 1939

MNO – Veliteľstvo divíznej oblasti I, ročník 1941

MNO – obyčajné, ročníky 1940 – 1944

MNO – Zbrojná správa, ročníky 1941 – 1942

MNO – Delostrelectvo, ročník 1941

MNO – organizačné mobilizačné oddelenie, ročník 1943

e) Archiv Vojenského múzea (AVM) Praha

Zbierka rozkazov a nariadení, ročník 1941, 1943

f) Noviny a časopisy

Gardista, Bratislava, ročník III, V.

Slovák, Bratislava, ročník XXI

Slovenský vojak, Bratislava, MNO, ročník 1941

Slovenské vojsko, Bratislava, MNO, ročník I.

³⁵VYKYSALÝ, L.: Slovenské vojenské múzeum, 1939 – 1945, nepublikovaný strojepis, s. 11 – 14. a

**Zoznam časti zbierkových predmetov, ktoré prevzal ustanovený správca
Vojenského múzea MNO v júni 1941 v budove MNO I.
a Filiálke delostreleckého skladišťa v skladisku v Bratislave**

P. č.	NÁZOV MATERIÁLU	POČET KS.
1.	Rovnošata khaki vz. 21	3
2.	Služobná rovnošata pre d'alejslúžiacich poddôstojníkov	2
3.	Rovnošata jazdecká pre mužstvo	2
4.	Služobná rovnošata hradnej stráže francúzska	2
5.	Služobná rovnošata hradnej stráže ruská	1
6.	Služobná rovnošata hradnej stráže talianska	1
7.	Rovnošata pre gážistov pechoty	2
8.	Rovnošata pre gážistov letectva (otvorená)	2
9.	Služobná rovnošata rotmajstra vz. 39	1
10.	Služobná rovnošata vojenského akademika vz. 39	1
11.	Služobná rovnošata dôstojníka vz. 40 (neúplná)	1
12.	Služobná rovnošata dôstojníka letectva vz. 40	1
13.	Oceľová prilba nemecká vz. 16	4
14.	Oceľová prilba rakúska z prvej svetovej vojny	2
15.	Oceľová prilba francúzska prvej svetovej vojny	2
16.	Oceľová prilba vz. 28	10
17.	Oceľová prilba vz. 32	10
18.	Oceľová prilba rôzna	5
19.	Tlmok pre pechotu	5
20.	Mošna	5
21.	Miska na jedlo rôzna	13
22.	Vyznamenania, medaile, odznaky rôzne	219
23.	Plukovný prápor bývalého pešieho pluku č. 39	1
24.	Plukovný prápor bývalého pešieho pluku č. 17	1
25.	Plukovný prápor bývalého pešieho pluku č. 7	1
26.	Plukovný prápor bývalého pešieho pluku č. 32	1
27.	Delostrelecká štandarda bývalého del. pluku č. 9	1
28.	Štandarda bývalého jazdeckého pluku č. 3	1
29.	Bodáky rôznych druhov	31
30.	Rakúska šabl'a vz. 1961	4
31.	Rakúska šabl'a pre finančnú stráž (bez pošvy)	1
32.	Rakúska šabl'a jazdecká vz. 1904 pre dôstojníkov	2
33.	Rakúska šabl'a jazdecká vz. 1904 pre mužstvo	1
34.	Šabl'a jazdecká vz. 4	2
35.	Šabl'a vz. 24 A	2
36.	Šabl'a vz. 24 B	2
37.	Rakúska puška Wänzel	1

Vojenská história

P. č.	NÁZOV MATERIÁLU	POČET KS.
38.	Rakúska puška Werndl rôzna	5
39.	Rakúska puška Lorenz	1
40.	Puška Mannlicher vz. 95	2
41.	Puška Mannlicher vz. 88/90	1
42.	Karabína Mannlicher vz. 95	1
43.	Puška Mauser vz. 98	2
44.	Puška Mosin adaptovaná na rakúsky náboj vz. 93	2
45.	Puška nemecká strážna vz. 88 adaptovaná na brokové náboje	1
46.	Karabína talianska	1
47.	Puška japonská	1
48.	Gul'omet Schwarzlose vz. 7/12	1
49.	Gul'omet Maxim pre zvláštne úlohy (bez podstavca)	1
50.	Ľahký gul'omet Maxim vz. 08/15	1
51.	Ľahký gul'omet FM 15 adaptovaný na Mannlicherov náboj	1
52.	Ľahký gul'omet Hotchkiss vz. 24	1
53.	Gul'ometná pištoľ ZK 383	1
54.	Pištoľ ČZ vz. 24	2
55.	Pištoľ ČZ vz. 27	2
56.	Pištoľ ČZ vz. 36	1
57.	Pištoľ ČZ vz. 37	1
58.	Raketová pištoľ vz. 28	2
59.	Raketová pištoľ vz. 30	1
60.	Sumky na náboje pre pušku vz. 95	10
61.	Sumky na náboje pre pušku vz. 88/90	5
62.	Sumky na náboje pre pušku vz. 98	5
63.	Sumky na náboje pre pušku vz. 91	5
64.	Radiostanica E 3 bis.	1
65.	Radiostanica E 10 bis.	1
66.	Telefónny prístroj vz. 35	5
67.	Telefón náhlavný k tel. prístroju vz. 35	5
68.	Telefónny prístroj rôznych	7
69.	Ďalekohľad 6x30 vz. 9/13	2
70.	Ďalekohľad 8x40 Serbasties	1
71.	Ďalekohľad 10 násobný	1
72.	Ďalekohľad 15 násobný vz. 17	2
73.	Dial'komer 80 cm vz. 35	1
74.	Orientačná buzola vz. 35	2
75.	Buzola zámerná vz. 35	2
76.	Prístroj orientačný vz. 34	1
77.	Kompas vreckový obyčajný	2
78.	Ďalekohľad zámerný vz. 36	1
79.	Optický cieľovník vz. 34	1
80.	Periskop pechotný	1

Vojenská história

P. č.	NÁZOV MATERIÁLU	POČET KS.
81.	Libela Hotschins	1
82.	Theodolit delostrelecký	1
83.	3,7 cm protitankové delo vz.34	1
84.	8 cm poľný kanón vz. 17	1
85.	10 cm ľahká húfnica vz. 14/19	1
86.	3,7 cm strelivo znehodnotené rôzne	4
87.	10 cm strelivo znehodnotené rôzne	10
88.	Sedlo jazdecké vz. 99	1
89.	Sedlo jazdecké vz. 15	1
90.	Sedlo jazdecké vz. 25	1
91.	Postroj súmarský vz. 94	1
92.	Postroj súmarský vz. 7 B	1
93.	Postroj pre optické prístroje	1
94.	Postroj kárový poprsný	1
95.	Postroj dvojpostrojový bez sedla	1
96.	Poľská rovnošata pre mužstvo	2
97.	Poľská rovnošata kaprála	1
98.	Poľské medaile a odznaky	37
99.	Poľská oceľová prilba francúzskeho vzoru	2
100.	Poľská oceľová prilba z roku 1939	2
101.	Poľský bodák rôzny	13
102.	Poľská šabl'a pre dôstojníkov vz. 21	1
103.	Poľská šabl'a pre hulánov vz. 21	2
104.	Poľská šabl'a pre hulánov vz. 34	1
105.	Poľský revolver Nagant vz. 1895 – Radom	4
106.	Poľská pištoľ VIS vz. 35	2
107.	Poľská puška Mosin vz. 1891/98/25	2
108.	Poľská puška Mauser vz. 98	2
109.	Poľská puška vz. 29	1
110.	Poľská karabína vz. 24	2
111.	Poľský 8cm mínomet vz. 28/30	1
112.	7,5cm kanón vz. 97/17	1
113.	10 cm húfnica vz. 14 bez záveru	1
114.	10 cm húfnica vz. 16 bez záveru	1
115.	Puškové strelivo znehodnotené rôzne	184
116.	3,7cm strelivo znehodnotené rôzne	4
117.	10cm strelivo znehodnotené rôzne	7
118.	Ručné granáty znehodnotené rôzne	19

V tabuľke uvedený materiál je zostavený podľa pomocného zošitu zbierok, osobných poznámok a preberacieho zápisu rtk. L. Vykysalého č. 1/1941 – Vojenské múzeum MNO. beracieho zápisu rtk. L. Vykysalého č. 1/1941 – Vojenské múzeum MNO

**Výzbrojný a iný materiál
vyčlenený pre potreby „Výstavy ukoristeného vojenného materiálu
vo vojne proti ZSSR,,**

P. č.	NÁZOV MATERIÁLU	POČET KS.	UPRESNENIE NÁZVU
1.	Medaile a odznaky ruské rôzne	63	
2.	Rovnošaty ruské rôzne	18	
3.	Zdravotnícky materiál rôzny	50	
4.	Bodák ruský rôznych vzorov	20	
5.	Šabl'a ruská rôznych vzorov	5	
6.	Revolver Nagant vz. 95	1	7,62 mm R Nagant 1895
7.	Revolver Nagant vz. 95/30	2	7,62 mm R Nagant 1895/30
8.	Revolver Nagant vz. 95 malý	1	7,62 mm R Nagant 1895 krátky
9.	Pištol vz. 30	3	7,62 mm Pi Tokarev (TT) vz. 1930
10.	Pištol vz. 30/33	3	7,62 mm Pi Tokarev (TT) vz. 1933
11.	Puška vz. 1891	2	7,62 mm Pu Mosin vz. 1891
12.	Puška vz. 1891s iným cieľníkom	1	7,62 mm Pu Mosin vz. 1891/10
13.	Puška vz. 1891 nová výroba	5	7,62 mm Pu Mosin vz. 1891/30
14.	Karabína vz. 1891 nová výroba	2	7,62 mm Kar. Mosin vz. 1938
15.	Samočinne nabíjaná puška vz. 36	2	7,62 mm SaPu Simonov AVS-36
16.	Samočinne nabíjaná puška vz. 38	2	7,62 mm SaPu Tokarev SVT-38
17.	Samočinne nabíjaná puška vz. 40	2	7,62 mm SaPu Tokarev SVT-40
18.	Guľometná pištoľ Suomi	2	9 mm Sa Suomi vz. 31
19.	Guľometná pištoľ vz. 40	2	7,62 mm Sa Degťarev PPD-40
20.	Guľometná pištoľ vz. 41	1	7,62 mm Sa Špagin PPŠ-41
21.	Ľahký guľomet DP	3	
22.	Ťažký guľomet vz. 10 Maxim	2	
23.	Ťažký guľomet vz. 10/30 Maxim	1	
24.	Protiletadlové guľometné štvorča	1	
25.	1,3 cm veľký guľomet	2	12,7 mm PL guľomet DŠK vz. 38
26.	1,5 cm jednoranová protitanková puška	2	14,5 mm PTRD vz. 41
27.	1,5 cm päťranová protitanková puška	1	14,5 mm PTRS vz. 41
28.	5 cm granátomet starý vzor	1	50 mm pechotný mínomet vz. 38
29.	5 cm granátomet nový vzor	1	50 mm pechotný mínomet vz. 40
30.	8 cm mínomet starý vzor	2	82 mm mínomet vz. 37
31.	10,7 cm mínomet	1	107 mm horský mínomet vz. 38
32.	12 cm veľký mínomet	1	120 mm mínomet vz. 38
33.	4,7 cm protitankový kanón	2	45 mm protitankový kanón vz. 37
34.	7,5 cm kanón	1	76 mm pechotný kanón vz. 27
35.	12 cm húfnica starý vzor	1	122 mm húfnica vz. 10/30
36.	12 cm húfnica nový vzor	1	122 mm húfnica vz. 38
37.	15 cm kanónová húfnica	1	152 mm kanónová húfnica vz. 37

Vojenská história

P. č.	NÁZOV MATERIÁLU	POČET KS.	UPRESNENIE NÁZVU
38.	3,7 cm protiletadlový kanón vz. I.	1	37 mm protiletadlový kanón vz.36
39.	3,7 cm protiletadlový kanón vz. II.	1	37 mm protiletadlový kanón vz.39
40.	7,5 cm protiletadlový kanón	2	76 mm protiletadlový kanón vz. 38
41.	8,5 cm protiletadlový kanón	1	85 mm protiletadlový kanón vz. 39
42.	Načúvací prístroj	1	
43.	Optický diaľkomer rôznych	4	
44.	Lahký tank T-26 typ 37	1	
45.	Stíhací dvojpološík „Rata“	1	stíhacie lietadlo I-153
46.	Stíhací jednoplošík „Rata“	1	stíhacie lietadlo I-16
47.	Padák pre parašutistu	2	
48.	Gumený čln veľký pre 20 mužov	1	
49.	Gumený čln malý pre 10 mužov	2	
50.	Útočná lávka rôzna	2	
51.	Pontón s mostovým dielom	1/1	
52.	Motorový čln veľký	1	
53.	Motorový čln	1	
54.	Náloživo rôzne	130	
55.	Strelivo pechotné rôzne	100	
56.	Strelivo delostrelecké rôzne	60	
57.	Kolesna s gumovými obušami	1	
58.	Kolesna vozová	1	
59.	Prístroj na zisťovanie bojového plynu	1	
60.	Poľná kuchyňa	1	

V tabuľke uvedené výzbrojné, letecké, pionierske, ženíjny a ostatný materiál bol zostavený na základe hlásení: *Vel. del. 26.186/Dôv. 1941; Sbor. pioniersky park č. 74 -Dôv. tech.1941; Vel.del. č. 26.053/Dôv zbroj. 1941 Ústredná zbrojnica č. 14.863/Dôv. tech. 1941, Voj. zdrav. sklad č. 15.248/Dôv. 1941; Intendančný sklad č. 11.514/Dôv. 1941; a zoznamu materiálu správcu vojenského múzea rotníka Ludovíta Vykysalého.*

V tabuľke uvedené výzbrojné materiál bol na základe „Nálezu o inventúre Zbrojnice II. Poprad č. 4825-tech. 1942“ a žiadosti správcu Vojenského múzea č. 37/42 v decembri 1942 odovzdaný rozhodnutím prednostu zbrojnej správy plk. tech. zbroj. Haviara Vojenskému múzeu MNO. ↘

*Výzbrojný materiál odovzdaný Vojenskému múzeu.
Výzbrojný materiál odovzdaný v decembri 1942 Vojenskému múzeu MNO
Zbrojnicou II v Poprade*

P. č.	NÁZOV MATERIÁLU	POČET KUSOV
1.	Rakúsky náhradný bodák vz. 77 pre pušku Werndl vz. 1873/77	4
2.	Rakúsky bodák vz. 88 pre pušku Mannlicher vz. 1888/90	4
3.	Rakúsky bodák vz. 95 pre pušku Mannlicher vz. 1888/9 a vz. 90	2
4.	Rakúsky bodák vz. 95 pre pušku Mannlicher vz. 1895	3
5.	Rakúsky bodák vz. 1854 pre pušku Wänzel vz. 1867	3
6.	Ruský bodák pre pušku Mosin vz. 1891	3
7.	Francúzsky bodák pre pušku Lebel vz. 1886/93	1
8.	Rakúsky náhradný bodák vz. 95 pre pušku pre pušku Mannlicher vz.1895	1
9.	Rakúsky poddôstojnícky bodák	1
10.	Bodáky rôznych vzorov	7
11.	Šabl'a jazdecká s pošvou vz. 4	3
12.	Šabl'a vz. 24 A	3
13.	Šabl'a vz. 24 B	3
14.	Šabl'a zákopnícka	3
15.	Šabl'a rakúska pre četničtvo vz. 1851	1
16.	Šabl'a iného vzoru	1
17.	Revolver Rast-Gasser vz. 1898	1
18.	Revolver bubienkový 11 mm	1
19.	Pišťol' osvetlovača	2
20.	Pišťol' Roth-Steyr vz. 1907	1
21.	Pišťol' Steyr vz. 1912	1
22.	Pišťol' Čz. vz. 24	3
23.	Pišťol' „N“ vz. 22	3
24.	Pišťol' raketová vz. 30	1
25.	Puška Mauser vz. 98	2
26.	Puška Mosin vz. 1891	2
27.	Puška Mosin adaptovaná	2
28.	Puška krátka Mannlicher vz. 1895	2
29.	Puška strážna Mauser vz. 88	2
30.	Puška Werndl vz. 1867	7
31.	Puška talianska	2
32.	Puška „Kropáček“	3
33.	Puška rumunská	1
34.	Puška Winchester vz. 1895	1
35.	Puška Lebel vz. 7/15	3
36.	Pušky rôznych vzorov	25

**Odovzdanie obrazov a zástav z Heeresmuseum v Prahe
– Vojenskému vedeckému ústavu v roku 1943**

P. č.	NÁZOV MATERIÁLU	POČET KUSOV
	Obrazy	1
1.	Na pomoc Slovákom	1
2.	Vojak a Slovák	1
3.	Za slobodu	1
4.	Portrét dievčaťa z Očovej /Priadka/	1
5.	Malý gazda z Poník	1
6.	Fujarista z Očovej	1
7.	Gen. Dr. Milan R. Štefánik	3
8.	Vojak a bača	2
	Zástavy	
1.	Zástava gen. Štefánika /používaná v Rusku/	1
2.	Zástava čsl. leg.spolku v Nitre	1
3.	Zástava slov. ligy v Pittsburgu /USA/ darovaná čsl. dobrovol.	1
4.	Zástava, venovaná slov. ženami pre prvých revolučných vojakov na Slovensku	1
5.	Štefánikova zástava II. pešej divízie čsl.armády v Rusku /kop./	1
6.	Zástavy s tyčou čsl.leg.spolku v Košiciach a.u.b.	2
7.	Zástava p.pl.9. Kremnica	1
8.	Zástava p.pl.9. Kremnica /kópia/	1
9.	Štefánikova zástava II. pešej divízie čsl.armády v Rusku	1
10.	Zástava útočného práporu čsl. dobrovoľníkov v Taliansku s nadpisom „Už Slovensko stáva“	1

V tabuľke uvedený materiál bol zostavený na základe hlásenia: MNO č. 195.896-I/1 1943 a preberacieho dokladu Vojenského múzea č. 21/1944.